

საბერძნეთის ეკლესიისა და სახელმწიფოს ურთიერთობა საბერძნეთის კონსტიტუციის მიხედვით

შესავალი. ჩვენ მიერ წარმოდგენილი ნაშრომი გახლავთ სახელმწიფოსა და ეკლესიის შორის ურთიერთობა საბერძნეთის რესპუბლიკის 1975 წლის კონსტიტუციის მიხედვით. დასაწყისისათვის, განვსაზღვრავთ რა შემდეგი ტერმინების: სახელმწიფოსა და ეკლესიის მნიშვნელობებს, შეძლებისდაგვარად განვიხილავთ ამ ორი უდიდესი ინსტიტუტის ურთიერთობას საუკუნეთა განმავლობაში რომაული ეპოქიდან დაწყებული და 1975 წლის საბერძნეთის კონსტიტუციით დამთავრებული, რაც აღნიშნული რესპუბლიკისა და მის ტერიტორიაზე არსებული საბერძნეთის მართლმადიდებელი ეკლესიის ურთიერთობას დღემდე განსაზღვრავს. დასასრულისათვის, განვიხილავთ სახელმწიფოსა და ეკლესიის შორის ურთიერთობის ძირითად პრინციპებს და მათ შედარებებს ამავე სახის სისტემებთან, რომლებიც დღევანდელ დასავლურ სამყაროში არსებობენ, რათა ჩვენი თემის ირგვლივ არსებულ მრავალ მნიშვნელოვან საკითხზე უფრო ნათელი წარმოდგენა შეგვექმნას.

წარმოდგენილ საკითხს, რომელიც ბერძნულ სამყაროს, ჩვენს შემთხვევაში კი საბერძნეთის რესპუბლიკას მართლმადიდებელ ეკლესიასთან აკავშირებს, უდიდესი ისტორიული და საკანონმდებლო საფუძველი გააჩნია. ორივე მხარის დამახასიათებელ ნიშან-თვისებას წარმოადგენს ძალაუფლება, ხოლო მოღვაწეობის არეალს კი საჯარო სივრცე. იმ მომენტიდან, როდესაც საეკლესიო და საერო ძალაუფლების ერთიანობა ირღვევა, ანუ ხორციელდება ეკლესიის გამოყოფა სახელმწიფოსაგან კონსტიტუციური შეთანხმების ან ზოგადად კონსტიტუციის შესაბამისად, მათი მოქმედების სფერო და არეალი იცვლება და ერთმანეთისაგან სრულიად განსხვავებული ხდება. ამისათვის მიზეზები საკმაოდ ბევრი და მრავალფეროვანია: პირველი, ორ დიდი ძალაუფლების მქონე ინსტიტუტს შორის განსხვავებას მათი მიზნები წარმოადგენს. სახელმწიფოს საფუძვლად უდევს ერის,

ხალხისაგან მიღებული სუვერენიტეტი, მაშინ როცა რელიგია დაფუძნებულია საღვთო განცხადების ჭეშმარიტებაზე. ამის კლასიკურ მაგალითს წარმოადგენს საღვთისმეტყველო და სახელმწიფოებრივი, ძირითადად სამეცნიერო ხედვები სამყაროს, სიცოცხლის საწყისის, ადამიანის განვითარებისა და გარდაცვალების შესახებ.

მეორე უმნიშვნელოვანესი საკითხი გახლავთ სახელმწიფოსა და ეკლესიის მიზნებისა და მოქმედების სფეროებს შორის სხვაობა. ყოველი რელიგიის მიზანს წარმოადგენს მორწმუნეთა რაოდენობის შენარჩუნება, მათი რაოდენობის ზრდა, ქრისტიანული ჭეშმარიტების სწავლება, ისევე როგორც ქრისტიანული დოგმატების დაცვა. ხოლო თანამედროვე სახელმწიფოს მიზანს წარმოადგენს მოქალაქეთა რელიგიისა და სინდისის თავისუფლება, რა თქმა უნდა, ტოლერანტობასთან ერთად, რაც მრავალი ევროპული საზოგადოების მიერაა ნაკარნახევი [4, 34].

ტერმინების – „სახელმწიფო“ და „ეკლესია“ კონცეპტუალური განმარტება. ჯერ კიდევ უძველეს დროს, ტერმინი „სახელმწიფო“ განსაზღვრავდა კანონთა სიმრავლეს პოლიტიკური ან ქალაქური ცხოვრების დაარსებისათვის. ამასთანავე აღნიშნული ტერმინით გადმოიცემოდა ამ ქალაქ-სახელმწიფოებში ცხოვრებისა და მოღვაწეობის წესი.

დღეს ტერმინით „სახელმწიფო“ იწოდება საზოგადოებისა და კანონის კავშირი. საუბარია ისეთი ძალაუფლების შესახებ, რომელიც ჩამოყალიბებულია იმ ხალხისა და იმ სახელმწიფოს ნიშან-თვისებების შესაბამისად, რომელშიც ეს ხალხი ცხოვრობს და თანხვედრია სახელმწიფოსი, რომელიც თავისი კონკრეტული, ვინრო გაგებით არის საჯარო სამართლის იურიდიული პირი და შედგება კონსტიტუციისა და სახელმწიფოში არსებული კანონმდებლობისაგან.

აღმოსავლეთის მართლმადიდებელი ეკლესია, მისივე სწავლებით, არის ღვთივდაარსებული ორგანიზაცია და საღვთო გამოცხადებისმიერი რელიგია. საბერძნეთის რესპუბლიკაში მოქმედი კონსტიტუციის მე-3 მუხლის შესაბამისად, რომელიც მართლმადიდებლობას განსაზღვრავს, როგორც სახელმწიფოს უპირატეს, დომინანტ რელიგიას, სახელმწიფოსა და ეკლესიას შორის ურთიერთობა საჯარო სამართლის პრინციპების მიხედვით განისაზღვრება. იმავე კონსტიტუციის მე-13 მუხლით განისაზღვრება რელიგიის თავისუფლება, მაშინ როცა მუხლი 72, §1 ხმამაღლა აცხადებს საბერძნეთის მართლმადიდებელი ეკლესიის უფლებების აღიარების შესახებ. ამის პარალელურ-

რად, მუხლი 3 საბერძნეთის მართლმადიდებელ ეკლესიას თვითმართველობის უფლებას ანიჭებს [12].

სახელმწიფოსა და ეკლესიას შორის ურთიერთობის სისტემები

1. **იეროკრატია ანუ პაპოცეზარიზმი** – აღნიშნული სისტემა პირველად დასავლეთში გამოჩნდა და თავისი განვითარება XI-XIV სს. ჰპოვა, რაც რომის ეკლესიის მეთაურის, რომის პაპის ხელში საეკლესიო და საერო ძალაუფლების შერწყმაში გამოიხატა. ამ სისტემის თეორიული მომხრე გახლდათ ნეტარი ავგუსტინე, რომელმაც თავის ნაშრომში **De civitate dei** („ღვთის ქალაქის შესახებ“), მკვეთრად გამოხატა საკუთარი დამოკიდებულებანი ამ საკითხის ირგვლივ. პაპოცეზარიზმის უმკაცრესი ფორმები გამოყენებული იყო რომის პაპის გრიგორი VII-ის მიერ, რომელიც მხარს უჭერდა რა ეკლესიის სულიერი ძალაუფლების აღმატებულობას, ცდილობდა ყოველმხრივ დაემორჩილებინა ყოველი სახის საერო ძალაუფლება. ისევე როგორც პაპი ბონიფანტი VIII, თავისი ცნობილი ბულით **Unam Sanctam**, რომელიც მან 1302 წ. გამოსცა და რომელშიც მოცემულია სწავლება რომის ეკლესიის მეთაურისათვის ორი მახვილის მინიჭების შესახებ. ორი მახვილი განასახიერებს ორ ძალაუფლებას. მატერიალური ანუ ხილული მახვილი პაპს ენიჭება როგორც სახელმწიფო ძალაუფლების სიმბოლო. თუმცა ამ მახვილს იგი პირადად არ იყენებს, არამედ მხოლოდ ეკლესიის დასაცავად. მეორე, უხილავი მახვილი, რომის პაპის, როგორც დედამიწაზე იესო ქრისტეს მოადგილის მახვილს წარმოადგენს. აღნიშნულმა სწავლებამ ვატიკანის 1869 წ. კრებაზე დოგმატის მნიშვნელობა მიიღო.

2. **პოლიტიოკრატია** – იეროკრატიის საპირისპიროდ ხასითდება როგორც საეკლესიო, ისე საერო ძალაუფლების თავმოყრით საერო ძალაუფლებაში, რომელიც **ცეზაროპაპიზმის** სახელით არის ცნობილი. ამ სისტემას მიეკუთვნება ასევე **აბსოლუტიზმი** და ე. წ. **Territorialismus**, რომელთა გავრცელების არეალი ძირითადად რომაულ-კათოლიკური სარწმუნოების მიმდევარი ევროპული სახელმწიფოები გახლდათ.

ა) **ცეზაროპაპიზმი** – სახელმწიფოსა და ეკლესიის ურთიერთობის ეს ფორმა ევროპაში XIV-XVI სს. ჩამოყალიბდა, როდესაც სახელმწიფოს მეთაური იმავდროულად ეკლესიის მეთაურის ფუნქციასაც ასრულებდა. სისტემის დამახასიათებელი ნიშან-თვისება გახ-

ლდათ სწავლება, რომ ღმერთი მთელს ძალაუფლებას საერო მმართველს აძლევს. ამ სწავლების სულისჩამდგმელებად ითვლებიან დანტე, თავის ნაშრომში De monarchia, და მარსელიოსი ნაშრომში Padova Defensor pacis.

ბ) **Territorialismus** -ი, ანუ პერიფერიული სისტემა, ცეზარო-პაპიზმის უშუალო გაგრძელებას წარმოადგენს, რომელიც სახელმწიფოს ეკლესიასთან აიგივებს. ამ სისტემის დამახასიათებელ ნიშანთვისებას წარმოადგენს საერო ძალაუფლება, რომელიც ინგლისში დღესაც მოქმედებს, სადაც მეფე იმავდროულად ანგლიკანური ეკლესიის მეთაურია.

გ) **აბსოლუტიზმის** სისტემა იმ რომაულ-კათოლკურ ქვეყნებში განვითარდა, რომლებმაც ლუთერის რეფორმა არ მიიღეს. მათმა მმართველებმა საეკლესიო მმართველობა აბსოლუტიზმის პრინციპის მიხედვით განსაზღვრეს რელიგიური თავისუფლების შეზღუდვის გარეშე. სისტემის ძირითად პრინციპს წარმოადგენს სახელმწიფოს მხრიდან ეკლესიის გარეგანი გამოხატულებების (iura circa sacra) შეზღუდაობა. დანარჩენში ეკლესია თავად არეგულირებს შიდა სულიერ საკითხებს (iura in sacra). აღნიშნული სისტემა ძირითადად საფრანგეთში, ლუდოვიკო XIV-ის (1643-1715) და ავსტრიაში იოსებ II-ის (1780-1790) მეფობისას დამკვიდრდა.

დ) აღსანიშნავია კიდევ ერთი სისტემა, რომლის დახასიათებაც პირველად ცნობილმა კანონოლოგმა და მეცნიერმა კ. რალისმა მოგვცა, მიუხედავად იმისა, რომ ეს სისტემა პოლიტიოკრატიის განვითარებულ სახეს წარმოადგენს. სახელმწიფო ერევა საეკლესიო საკითხებში კანონების საშუალებით. საეკლესიო საკითხები, რომლებიც სახელმწიფოებრივი ჩარევის სფეროს წარმოადგენენ, ცნობილია როგორც საგარეო საკითხები (sacra externa), ხოლო შიდა საკითხები (sacra interna) გახლავთ ეკლესიის საშინაო საკითხები, რომელთა რეგულაციაშიც სახელმწიფო არ ერევა. აღნიშნული სახით ხორციელდება რელიგიური თავისუფლების დამყარება და ასევე სახელმწიფოში მოქმედი რელიგიებისათვის თავისუფალი მოქმედების უფლების მინიჭება. ეკლესიასა და სახელმწიფოს შორის ურთიერთობის ეს ფორმა მოქმედებს: რუსეთში, სერბეთში, რუმინეთსა და ბულგარეთში, მეტნაკლებად საქართველოში, სადაც სახელმწიფოსა და ეკლესიას შორის დადებული საკონსტიტუციო შეთანხმება დღემდე სრული სახით არ არის ამოქმედებული, რაც ამ ურთიერთობას უფრო მოქნილს გახდიდა.

განსხვავებულობის სისტემები. შეერთების სისტემების საპირისპიროდ, არსებობს აგრეთვე განსხვავებულობის სისტემებიც, რომელთა საფუძველზეც სახელმწიფო და ეკლესია წარმოადგენენ განსხვავებულ ინსტიტუტებს არა მხოლოდ ტიპიურად, არამედ არსობრივადაც, ძირითადად იმ საკითხებში, რაც მათი მოქმედებისა და მოღვაწეობის სფეროს შეეხება. თავდაპირველად წარმოიშვა სისტემა, რომელიც კლასიფიცირების სახელით იყო ცნობილი, რომლის განვითარებულ სახესაც მოგვიანებით წარმოადგენდა ურთიერთობის კონცეფციური სისტემა.

1. კლასიფიცირება წარმოადგენს რა პოლიტიოკრატიიდან გაყოფის სისტემაში გადასვლას, ეკლესიასა და სახელმწიფოს თანაბარ, ერთ სიმაღლეზე მდგომ ინსტიტუტებად განიხილავს. ყოველი მხარე თავისი საქმიანობა დაკავებული და მოქმედებს მისი ფუნქციებისა და მიზნების მიხედვით და არავითარ შემთხვევაში არ ერევიან ერთმანეთის საქმეებში.

2. ურთიერთობის კონცეფციურ სისტემას იეროკრატიასთან საერთო მონაცემები გააჩნია და თვლის, რომ იგი მოქმედებდა ბიზანტიის სახელმწიფოში ეკლესიასა და სახელმწიფოს შორის ურთიერთობის სისტემის სახით. სახელმწიფო და ეკლესია განიყოფებიან, მაგრამ მათ აერთიანებთ იესო ქრისტეს, როგორც აღმატებული სანყისის აღიარება.

სახელმწიფოსა და ეკლესიის გამიჯვნის სისტემები (სრული და ნაწილობრივი)

1. სრული გამიჯვნის სისტემა: ეკლესია ითვლება მკაცრად განსაზღვრულ კერძო თემად და ამის გამო იგი არსებობს როგორც საჯარო სამართლის იურიდიული პირი. სისტემის მინუსად ითვლება სახელმწიფოს მხრიდან მისი დაცვისა და მასზე ზრუნვის არარსებობა. ეს სისტემა დაინერგა საფრანგეთსა და ზოგიერთ ევროპულ ქვეყანაში 1905 წ. აღნიშნული სისტემა მოქმედებს აშშ-შიც.

2. ნაწილობრივი გამიჯვნის სისტემა: სახელმწიფო ასრულებს პასიურ როლს ეკლესიასთან ურთიერთობის საკითხში. საუბარია სისტემის შესახებ, რომელიც დანერგულია დიდ და მრავალი წლის განმავლობაში არსებულ რელიგიურ საზოგადოებებში (მაგ. რომაულ-კათოლიკური ეკლესია ესპანეთის კონსტიტუციაში 1978/1992 წწ. მუხლი 12, §3). გერმანიაში მოქმედებს იგივე სისტემა რამდენი-

მე ცვლილების დამატებით ვაიმარის კონსტიტუციის 137-ე მუხლის მიხედვით, რომელიც ჩამატებულია ბონის 1949/1993 წწ. ძირითადი კანონის 140-ე მუხლში.

სახელმწიფოსა და ეკლესიას შორის ურთიერთობის მოქმედი სისტემა საბერძნეთის რესპუბლიკაში

საბერძნეთის რესპუბლიკაში სახელმწიფოსა და ეკლესიას შორის ურთიერთობა ხორციელდება სისტემით, რომლის მიხედვითაც ეკლესიის შიდა ორგანიზება რეგულირდება სახელმწიფოს მიერ მიღებული კანონმდებლობით. საუბარია სისტემის შესახებ, რომელიც ჩვენს მიერ განხილული პოლიტიოკრატიის ერთგვარ, მცირე მასშტაბების მქონე გამოხატულებას წარმოადგენს. როგორც ისტორია და გარდამოცემა, ისე მისი კონსტიტუციური კონსოლიდაცია და საბერძნეთის კანონმდებლობა (მაგ. საბერძნეთის ეკლესიის პრივილეგია), საბერძნეთის სახელმწიფოსა და მის ტერიტორიაზე არსებულ მართლმადიდებელ ეკლესიას საკმაოდ მყარი კავშირებით აერთიანებს.

სახელმწიფოს საკანონმდებლო ბაზის საშუალებით აქვს შესაძლებლობა დაარეგულიროს არა მხოლოდ საეკლესიო საკითხები, არამედ მისი საშინაო მდგომარეობაც, ძირითადად ადმინისტრაციული. მაგალითისათვის, საბერძნეთის მოქმედი კონსტიტუციის 72-ე მუხლის §1 ბრძანებს, რომ „კომპეტენტური საკანონმდებლო ორგანო საეკლესიო საკითხთა და წინადადებათა განსჯის, კენჭისყრისა და გადაწყვეტილებისათვის არის საბერძნეთის პარლამენტის პლენარული სხდომა“. 1977 წლის N590 ბრძანების შესაბამისად „საბერძნეთის ეკლესიის წესდების შესახებ“ (მუხლი 9, §1, გ), ეკლესიას აქვს უფლება გამოთქვას აზრი და კონსულტაციები იქონიოს საეკლესიო კანონების ირგვლივ, მაგრამ იმის გათვალისწინებით, რომ საბერძნეთის ეკლესიის მუდმივმოქმედი სინოდის ეს აზრი სავალდებულო არ არის სახელმწიფოსათვის“ [7, 393-421].

კონსტიტუცია. საბერძნეთის სახელმწიფოსა და ეკლესიას შორის კონსტიტუციური ურთიერთობის შესახებ ძირითადი ბირთვი მოცემულია 1975/1986/2001/2008 წწ. კონსტიტუციის მე-3 და მე-13 მუხლებში.

აღნიშნული ორი მუხლით კანონმდებელი ცდილობს დააბალანსოს ორი ურთიერთსაპირისპირო მიმდინარეობა. ერთი მხრივ, პატივი მიაგოს ბერძენთა საუკუნეობრივ გარდამოცემას, რომელიც საუკუ-

ნეთა განმავლობაში მჭიდროდ იყო დაკავშირებული მართლმადიდებელ სარწმუნოებასთან და მეორეს მხრივ კი, დაიცვას დღევანდელ საზოგადოებაში არსებული სხვადასხვა რელიგია. აღნიშნულის გამო აუცილებელია საბერძნეთის კონსტიტუციის მოცემული მუხლების არსობრივი განმარტება.

ა) მუხლი 3 (ეკლესიისა და სახელმწიფოს ურთიერთობა, წმ. წერილის ენა)

1. საბერძნეთის რესპუბლიკის უპირატესი რელიგია არის აღმოსავლეთის ქრისტეს ეკლესიის რელიგია. საბერძნეთის მართლმადიდებელი ეკლესია, რომელიც ცნობს თავის თავად ჩვენს უფალს იესო ქრისტეს, დოგმატურად განუყოფლადაა დაკავშირებული კონსტანტინეპოლის ეკლესიასთან და სხვა ამავე აღმსარებლობის მქონე ეკლესიებთან. იცავს განუხრელად, როგორც ისინი, წმინდა მოციქულთა, მსოფლიო წმიდა კრებათა კანონებს და წმინდა გარდამოცემას. არის ავტოკეფალური, წარმართება წმინდა სინოდის მიერ, მოქმედი მღვდელმთავრებისა და მუდმივმოქმედი წმინდა სინოდის კრებების მიერ, რომელიც კომპლექტდება საბერძნეთის ეკლესიის წესდების, საპატრიარქო N29 ტომოსისა (ივნისი 1850 წ.) და 1928 წლის 4 სექტემბრის სინოდალური ოქმის შესაბამისად.

2. საეკლესიო მდგომარეობა, რომელიც არსებობს სახელმწიფოს ზოგიერთ ტერიტორიულ ერთეულში, არ არის შეუსაბამობაში წინა პარაგრაფში არსებულ დებულებებთან.

3. წმინდა წერილის ტექსტი შენარჩუნებულია უცვლელად. მისი ოფიციალური თარგმნა სხვა ენაზე აკრძალულია საბერძნეთის ავტოკეფალური ეკლესიისა და კონსტანტინეპოლის საპატრიარქოს ნებართვის გარეშე.

უპირატესი რელიგია. საუბარია საბერძნეთის კონსტიტუციის ერთ-ერთი საკამთო საკითხის შესახებ. ეს საკითხი შემდეგი სახით დაისმის: აღნიშნული ტერმინი წარმოადგენს რიცხვითი კავშირების უბრალო გადმოცემას, თუ სხვა რაიმე სახის ფართო კანონიკური შინაარსი გააჩნია? ორივე მოსაზრება მეცნიერთა და კანონოლოგთა მიერ მხარდაჭრილია [8, 813-814]. ერთი შეხედვით ეს ტერმინი ერთგვარ კეთილგანწყობილ დამოკიდებულებას შეიცავს ქრისტიანული მართლმადიდებელი რელიგიის მიმართ სხვა რელიგიებთან შედარებით. თუმცა მართლმადიდებელი ეკლესიის მიმართ, მისი უპირატესობისათვის ხაზის გასასმელად, უფრო უპირიანი იქნებოდა ტერმინის „ოფიციალური რელიგია“-ს გამოყენება. თუმცა უნდა აღვნიშნოთ

ისიც, რომ 1821 წლის საბერძნეთის რევოლუციის შემდეგ დღემდე მართლმადიდებელი ქრისტიანული ეკლესიის უმრავლესობითი ხასიათი ბერძნულ სამყაროში უეჭველ ფაქტს წარმოადგენს. ამასთანავე, 1974 წლის საკონსტიტუციო რეფორმა, ერთი მხრივ, სახელმწიფოს მეთაურისათვის უპირატესი რელიგიის დაცვის ვალდებულების ჩამორთმევა და მეორე მხრივ, პროზელიტიზმის გავრცელების აკრძალვა, წარმოადგენს აღნიშნული მოსაზრების გადამწყვეტ მტკიცებულებას. ამასთანავე, შესაძლებელია კიდევ ერთი მტკიცებულების მოპოვება საბერძნეთის კონსტიტუციის მე-3 მუხლის დაწვრილებითი განხილვის შედეგად ამავე კონსტიტუციის მე-13 მუხლთან მიმართებაში (რელიგიური თავისუფლება, ფიც). ახალი კონსტიტუცია, წინამორბედ კონსტიტუციებთან შედარებით, განარჩევს ერთმანეთისაგან საკანონმდებლო პრობლემათა ორ ციკლს: პირველი ეხება ეკლესიათა კანონიკურ მდგომარეობას, რომლებიც საბერძნეთის რესპუბლიკის ტერიტორიაზე მოქმედებენ (მუხლი 3), მაშინ როცა მეორე შეეხება ზოგადად ყველა მორწმუნის კანონიკურ მდგომარეობას (მუხლი 13).

პირველი ციკლი ეხება სახელმწიფოს მონყობის სისტემას, რომელშიც განიხილება ასევე, საზოგადოებრივი წყობის სხვადასხვა ფორმებიც. ხოლო მეორე ციკლი ძირითადი უფლებების საკითხებზე მსჯელობს.

წესდების საფუძველზე, საბერძნეთის მართლმადიდებელი ეკლესია ტერიტორიების მიხედვით მოიცავს ათენის საარქიეპისკოპოსოს და 76 მიტროპოლიას, რომელთაგან 44 საბერძნეთის ავტოკეფალურ ეკლესიას, ხოლო დანარჩენი 35 მსოფლიო საპატრიარქო საყდარს მიეკუთვნება. გარდა ზემოჩამოთვლილისა, საბერძნეთის სახელმწიფოს ტერიტორიაზე მდებარეობს კრეტის ნახევრადავტონომიური ეკლესია, რომელიც კონსტანტინეპოლის ეკლესიაზეა დამოკიდებული, თუმცა მისი წესდება საბერძნეთის პარლამენტის მიერ მტკიცდება. საბერძნეთის ტერიტორიაზე მდებარეობს აგრეთვე დოდეკანისის (12 კუნძულისაგან შემდგარი) ეკლესია, რომელიც მსოფლიო საპატრიარქოს პირდაპირ დაქვემდებარებაშია, ისევე როგორც ათონის წმინდა მთა, რომელიც თვითმართვადია წმინდა მთის მმართველობითი ორგანოს, წმინდა კინოტის მიერ. მიუხედავად იმისა, რომ ათონის მთა საბერძნეთის რესპუბლიკის ზედამხედველობის ქვეშაა, სულიერად იგი მსოფლიო საპატრიარქოს ეკუთვნის [6, მუხლი 106]. ჩამოთვლილიდან ნათელი ხდება, რომ საბერძნეთის მართლმადიდებელ ეკლესიას არ აქვს მართლმადიდებელთა სიმრავლე-

ზე მწყემსობის საშუალება, რადგანაც მის იურისდიქციაში არ არიან კრეტისა და დოდეკანისის ეკლესიები.

მუხლი 13 (რელიგიის თავისუფლება)

1. რელიგიისა და სინდისის თავისუფლება ხელშეუხებელია. პიროვნული და პოლიტიკური უფლებების გამოყენება არ არის დამოკიდებული ადამიანთა რელიგიურ რწმენაზე.

2. ყოველი აღიარებული რელიგია თავისუფალია და მათი რიტუალები სრულდება დაუბრკოლებლად კანონების შესაბამისად. რიტუალურმა მსახურებებმა დაუშვებელია შეურაცხყოფის საზოგადოებრივი წესრიგი და მიღებული ზნეობრივი ნორმები. პროზელიტიზმი აკრძალულია.

3. ყველა აღიარებული რელიგიის მსახურები არიან სახელმწიფოს იმავე მფარველობის ქვეშ და აქვთ იგივე ვალდებულებები, როგორც უპირატესი რელიგიის მსახურებს.

4. არავის აქვს უფლება, მისი რელიგიური შეხედულებების გამო თავი აარიდოს საკუთარი ვალდებულებების შესრულებას სახელმწიფოსთან მიმართებაში ან უარი თქვას კანონთა აღსრულებაზე.

5. არანაირი ფიცი არაა ძალმოსილი კანონის გარეშე, რომელიც ამ ფიცის სახეს განსაზღვრავს.

საბერძნეთის რესპუბლიკაში სახელმწიფოსა და ეკლესიას შორის ურთიერთობის შესახებ სრული სურათის მისაღებად აუცილებელია კონსტიტუციის მე-13 მუხლის ცოდნა, რომელიც განსაზღვრავს და არეგულირებს ბერძნული სახელმწიფოს მიმართებას სხვა რელიგიების მიმართ. მე-13 მუხლით განისაზღვრება ყოველი ბერძენი მოქალაქის რწმენის შეუვალობა, მაგრამ იმავდროულად ეს მუხლი მფარველობს სხვა რელიგიების მიმდევრებს და იცავს მათ უფლებებს კონსტიტუციის დონეზე.

რელიგიის ორმაგი კონსტიტუციური დაცვის უზრუნველყოფა

ა) რელიგიური შემწყნარებლობა არის სახელმწიფოს მხრიდან ტოლერანტობის გამოხატულება იმ რელიგიების მიმართ, რომლის მიმდევრებიც მისი მოქალაქეები არიან. რელიგიური შემწყნარებლობა, რომელიც წარმოდგენილია საბერძნეთის კონსტიტუციის მე-13 მუხლის §2-ით, იცავს რელიგიების თავისუფლებას. ყოველი აღიარებული რელიგია და სწავლება, ლეგიტიმური გზები მათ გადასაცემად, რელიგიური დოგმატების პატივისცემა და ამასთანავე ზოგადად

კულტებისადმი თავყვანისცემა, თავისუფალია. აღნიშნული სისტემა ძალზედ წააგავს უპირატეს სარწმუნოებასთან სახელმწიფოს დამოკიდებულებას, იმ განსხვავებით, რომ მართლმადიდებელი სარწმუნოება ქვეყნის მოსახლეობის უმრავლესობის სარწმუნოებაა და ამის გამო კონსტიტუციაშიც მისი უპირატესობა ხაზგასმულია.

ბ) საკონსტიტუციო უფლება (რელიგიის თავისუფლება). რელიგიის თავისუფლება კონსტიტუციით უზრუნველყოფილი უფლებაა, რომელიც პირდაპირ და მჭიდრო კავშირშია ადამიანის პიროვნულ ცხოვრებასა და ადამიანურ ღირსებასთან (მუხ. 2 §1), ისევე როგორც პიროვნების თავისუფალ განვითარებასთან (მუხ. 5 §1). ყოველ პირს, კონსტიტუციის მე-13 მუხლის §1-ის მიხედვით, ვინაიდან არ არსებობს კონსტიტუციაში არანაირი განსხვავება, შეუძლიათ გამოიყენოს ეს უფლება. როდესაც ვსაუბრობთ პირის, პიროვნების შესახებ, რა თქმა უნდა, ვგულისხმობთ როგორც ფიზიკურ, ისე იურიდიულ პირს. ყოველ ფიზიკურ პირს აქვს უფლება რელიგიის თავისუფლებისა, ადგილობრივი იქნება ის თუ უცხოელი, კანონიერად იმყოფება ის საბერძნეთში თუ არა. ყოველი ფიზიკური პირი რელიგიური თავისუფლების უფლების მატარებელია. რაც შეეხება იურიდიულ პირს ან პირთა ჯგუფს, არ არის შინაგანი, არამედ გარეგნული რელიგიური თავისუფლების მატარებელი, რომელთა საშუალებითაც გამოხატავენ საკუთარ რელიგიურ შეხედულებებს.

ეკლესია, როგორც იურიდიული პირი. საბერძნეთის ეკლესია და მისი ორგანული შემადგენელი კომპონენტები წარმოადგენენ საჯარო სამართლის იურიდიულ პირს. აღნიშნული დახასიათება, როგორც საჯარო, ისე კერძო სამართლისა, გამომდინარეობს საბერძნეთის კონსტიტუციის 94-ე მუხლიდან.

თუ ჩავთვლით, რომ ეკლესია მის შემადგენელ კომპონენტებთან ერთად არის საჯარო სამართლის იურიდიული პირი, აღნიშნული ავტომატურად გულისხმობს მათი მოქმედებებისა და უმოქმედობის დამახასიათებელ ნიშან-თვისებებს ადმინისტრაციული დავეების განსახორციელებლად სასამართლოებში, ისევე როგორც მათ შემდგომ დაქვემდებარებას საჯარო კონტროლისათვის. ამის საპირისპიროდ, კერძო სამართლის იურიდიული პირის მიერ წარმოებული დავეები სამოქალაქო სასამართლოს განსახილველი გახლავთ და საჯარო სამართლის კანონებს აქ ძალა არ გააჩნიათ.

ზოგადად, ეკლესიასთან მიმართებაში საკანონმდებლო მდგომარეობა შედარებით რთულია, რომ მას იურიდიული პირის სტატუ-

სი მიენიჭოს. ეკლესიის იურიდიულ პირებს გააჩნიათ ავტონომია და პარალელურად საჯარო მმართველობის სხვა პირებთან შედარებით განსხვავებული ორგანიზება აქვთ. აღნიშნული, ცხადია, მას მნიშვნელოვნად განასხვავებს საჯარო სამართლის სხვა პირებისაგან. იმავდროულად, ის ფაქტი, რომ ეკლესიის იურიდიული პირები მოქმედებენ საეკლესიო ძალაუფლებით, მათ ასევე განასხვავებს კერძო სამართლის იურიდიული პირის მახასიათებლებისაგანაც. შეგვიძლია ისინი დავახასიათოთ, როგორც მესამე განსხვავებული კეტეგორია. საკითხი განხილული იქნა „სახელმწიფოსა და ეკლესიას შორის ურთიერთობის საკითხების შემსწავლელი სპეციალური კომისიის“ მიერ. განხილული იქნა საკითხები და ის ჩარჩოები, რომელთა საშუალებითაც კონსტიტუცია შემოსაზღვრავს ამ კონკრეტულ საკითხს. ერთი მხრივ, 43-ე ბ) მუხლის ბარიერი, მეორე მხრივ მუხლები: 2, §1, 5, §1, 12, §1 და ბოლოს მუხლი 13 საბერძნეთის ეკლესიას დამატებით უფლებებს აძლევენ, კონსტიტუციისა და საბერძნეთის სახელმწიფოს მიერ უკვე მიღებული კანონების პარალელურად.

ამგვარად, სამართალი, რომლითაც ეკლესია ხელმძღვანელობს, არის საეკლესიო სამართალი, უახლესი საეკლესიო კანონები და კანონიკური დებულებები. მისი კავშირის დროს კერძო სამართლის იურიდიულ პირებთან კომპეტენტურ ორგანოს წარმოადგენს სამოქალაქო სასამართლო. ამის საპირისპიროდ, მისი დავები სახელმწიფოსთან განიხილება ადმინისტრაციული სასამართლოს მიერ. რაც შეეხება ეკლესიის იურიდიულ პირებს შორის დავებს, ამ შემთხვევაში სასამართლოს ფუნქციას საეკლესიო სასამართლო ასრულებს [9, 41].

სახელმწიფოსა და ეკლესიას შორის ურთიერთობის ძირითდი პრინციპები

ა) ორი მხარის მისიის განსხვავების პრინციპი. აღნიშნული კონკრეტული პრინციპი ორად ჰყოფს ერთი მხრივ, სახელმწიფოს და მეორე მხრივ, ეკლესიის მისიას. საუბარია განსხვავებული მისიების მატარებელი ინსტიტუტების შესახებ, რომელთაგან თვითოეულს გააჩნია პირველადი ძალაუფლება, რათა საკუთარ მიზანს მიაღწიოს. სახელმწიფოს გააჩნია საერო მისია, რომლისთვისაც ძალაუფლებას ხალხისგან იღებს (კონსტ. მუხლი 1), მაშინ როცა ეკლესიას გააჩნია სარწმუნოება, რომელსაც იგი მორწმუნეთა ღმერთამდე მისაყვანად იყენებს. საუბარია განსხვავებაზე, რომელიც გამოხატულია

სახარებისეულ სწავლებაში: „მიეცით კეისრისა კეისარს და ღვთისა ღმერთს.“ [2, თ. 12, 17]. ამგვარად, ყოველი მათგანი აღასრულებს მისადმი განკუთვნილ მისიას და ყოვლად დაუშვებელია ამ სწავლებისაგან გადახვევა, რასაც შედეგად ერესების წარმოშობა შეიძლება მოჰყვეს.

რელიგიის თავისფლებისა და არარელიგიური სახელმწიფოს არსებობის პრინციპი

ფაქტია, რომ საბერძნეთში მოსახლეობის უმრავლესობა მართლმადიდებელი ქრისტიანია. თუმცა აღნიშნულის გამო ჩვენ არ უნდა ვიფიქროთ, რომ საბერძნეთის მოსახლეობა და საბერძნეთის ეკლესიის მრევლი ერთი და იგივე მცნებებია. რამდენადაც მრავალრიცხოვანი არ უნდა იყოს ამა თუ იმ რელიგიის მრევლი, ეს არ ნიშნავს რომ ქვეყნის მოსახლეობა და ეკლესია ერთსა და იმავე სხეულს წარმოადგენს. ძალაუფლების წყაროს წარმოადგენს ერი, რომელიც იღებს გადაწყვეტილებას და მოქმედებს ერის მიზანსწრაფვებიდან გამომდინარე მიზნების მიხედვით. მსგავსი ამ ეკლესიაში არ მოქმედებს, რადგანაც არ არის ნებადართული ეკლესიის ორგანოებმა აღასრულონ საერო ძალაუფლება, რადგანაც ისინი ერის ლეგიტიმურობას მოკლებულნი არიან. თუკი მსგავსი რამ განხორციელდა, მაშინ დაირღვევა დემოკრატიული პრინციპი და პიროვნების თავისუფალი განვითარებაც (მუხ. 5, §1), ადამიანის ღირსებაც (მუხ. 2, §1) და ბერძენი მოქალაქეების თანასწორობაც (მუხ. 4). ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, საერო ხელისუფლების წარმოშობა საერო ლეგიტიმაცია უნდა იყოს და სახელმწიფო შესაბამისად არ უნდა იყოს რელიგიური (არარელიგიური სახელმწიფოს პრინციპი). აღნიშნული ნეიტრალურობა გულისხმობს, რომ სახელმწიფოს აქვს ვალდებულება დაიცვას ყოველი მოქალაქის რელიგიური უფლება. სხვაგვარად რელიგიის თავისუფლების შინაარსი გახლავთ ის გარემოება, რომ ყოველ მოქალაქეს და არა სახელმწიფოს, ჰქონდეს რწმენა, იყოს მორწმუნე ან პირიქით, საერთოდ არაფერი სწამდეს, გამობატოს ან არ გამობატოს იგი სხვადასხვა სახის თაყვანისცემისა და რიტუალის საშუალებით, შეცვალოს საკუთარი რელიგიური შეხედულებები როდესაც ეს მას სურს და ა. შ. შესაბამისად, საბერძნეთის კონსტიტუციის მე-3 მუხლის შინაარსს „უფალ ჩვენს იესო ქრისტეს“ ან ყოვლადწმინდა სამების სახელის მოხმობას, ხშირად შეცდომაში შეჰყავს ზოგიერთი

ადამიანი, თითქოსდა კონსტიტუციით აკრძალულია, რომ ვინმეს არ სწამდეს იესო ქრისტესი.

ეკლესიის დამოუკიდებლობის პრინციპი

ჩვენს მიერ ზემოთქმულის საპირისპიროდ, ეკლესია თავად განსაზღვრავს საკუთარ შიდა საკითხებს და სრულიად აკრძალულია ნებისმიერი სახის ჩარევა სახელმწიფოს მხრიდან. თუმცა გამოთქმულია მრავალი მოსაზრება, რომ ეკლესიას ესაჭიროება კანონისმიერი მტკიცებულებანი საბერძნეთის კონსტიტუციის 43-ე მუხლის შესაბამისად, რათა მან შიდა საკითხები დაარეგულიროს. თუმცა აღნიშნული მოსაზრებების მიღება შეუძლებელია, რადგან იგი აუქმებს თვითგამორკვევისა და თვითრეგულაციის პრინციპებს, რომელთაც საბერძნეთის კონსტიტუცია საბერძნეთის ეკლესიას ანიჭებს შემდეგი მუხლების მიხედვით: მუხ. 2 §1; მუხ. 5, §1; მუხ. 12, §1; და მუხ. 13. სხვაგვარად, არ არის აუცილებელი რელიგიის არანაირი სახით აღიარება სახელმწიფოს მხრიდან და არც არანაირი სახელმწიფო ქონების მინიჭება. ამგვარად, საბერძნეთის კონსტიტუცია, რომელიც დემოკრატიული საზოგადოების პირობებში ჩამოყალიბდა, გარკვეულ საზღვრებს ღიად ტოვებს, რათა ეკლესიის ავტონომიურობა განსაზღვროს და იგი საკუთარ პრესტიჟზე იყოს დამოკიდებული. სრულიად უსაფუძვლო იქნებოდა, რომ სხვა რელიგიებს ჰქონდეთ შესაძლებლობა საკუთარი საკითხები დამოუკიდებლად აწარმოონ, ხოლო ქვეყნის უპირატეს რელიგიას, მართლმადიდებელ სარწმუნოებას, განსაკუთრებული ნებართვა ან მტკიცებულებანი დასჭირვებოდა სახელმწიფოს მხრიდან. პროფ. სტათოპულოსისთვის ეკლესიის აღნიშნული ძალაუფლება არ არის არც კერძო, არც საჯარო, არამედ „საეკლესიო“ და შესაბამისად, ეკლესია აღიარებული უნდა იყოს როგორც სპეციფიკური ხასიათის იურიდიული პირი (*sui generis*), რომლისთვისაც კანონში დარეგულირდებოდა განსაკუთრებული სამართლებრივი უფლებები. აღნიშვნის ღირსია აგრეთვე, რომ ეკლესიის წესდება არ უნდა იყოს სახელმწიფო კანონი, მიუხედავად იმისა, რომ მას კანონის ძალა აქვს მინიჭებული [12].

გამონაკლისს წარმოადგენს საბერძნეთის ეკლესიის საგარეო პოლიტიკა, რომლის მოქმედებაც საბერძნეთის რესპუბლიკის კანონმდებლობით რეგულირდება.

უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ სახელმწიფო გახლავთ ის ორგა-

ნიზმი, რომელიც აკონტროლებს ეკლესიას, მისი დამოუკიდებლობის მიუხედავად, როგორც კანონმდებლობის, ისე საზოგადოებრივი წესრიგის დაცვის თვალსაზრისით, რაც სრულიად ბუნებრივია, ვინაიდან საბოლოო ჯამში, სახელმწიფოს აქვს უნივერსალური მახასიათებლები, როგორც ეს უკვე ზემოთ აღვნიშნეთ.

ურთიერთპატივისცემის პრინციპი

აღნიშნული პრინციპი დაკავშირებულია ერთი მხრივ, ეკლესიის ვალდებულებაზე პატივი მიაგოს სახელმწიფოს ნეიტრალურ მდგომარეობას რელიგიების მიმართ რელიგიური თავისუფლების თვალსაზრისით და მეორეს მხრივ, სახელმწიფოს ვალდებულებას, პატივი სცეს მოქალაქეთა რწმენას. ამათანავე, სახელმწიფო: ა) არ უნდა ივიწყებდეს ეკლესიის ისტორიულ წვლილს, ბ) უნდა ეხმარებოდეს ეკლესიას მატერიალურად (ხელფასების გაცემა, პენსიის დანიშვნა, სასულიერო პირთა ჯანმრთელობაზე ზრუნვა) და გ) სახელმწიფოსა და ეკლესიას აქვთ შესაძლებლობა გაცვალონ მოსაზრებები და შეხედულებები ისეთ საკითხებზე, რომლებიც საზოგადოებისათვის მნიშვნელოვანია.

ზემოთქმულიდან გამომდინარე, შეგვიძლია ვთქვათ რომ, ერთი მხრივ ეკლესია, აქვს რა თვითმყოფადობა და თვითმართველობა, მონოდებულია თანამედროვე გლობალურ სამყაროში აქტიური როლი შეასრულოს სახელმწიფოსთან ურთიერთობის საქმეში. სხვაგვარად, უმნიშვნელოვანეს საკითხად ითვლება ეკლესიის წვლილი, როგორც საჯარო ძალაუფლების მატარებელისა, რათა შენარჩუნებულ იქნას ის ნიშან-თვისებები, რომლებიც საუკუნეთა განმავლობაში გამოიკვეთა ეკლესიასა და სახელმწიფოს შორის ურთიერთობის პირობებში და თავისი დალი დაასვა მთელ ბერძნულენოვან სამყაროს. ამის პარალელურად, ეკლესიის მოღვაწეობა, რა თქმა უნდა, უნდა განსხვავდებოდეს სახელმწიფოს მისიისგან, რადგანაც მას წმინდა სულიერი ხასიათი გააჩნია. სხვა მხრივ, თანამედროვე სახელმწიფოს როლი განსაკუთრებით საპასუხისმგებლოა. მან უნდა შეძლოს ეკლესიასთან ურთიერთობის იმ ნაზი, ძალზედ ფაქიზი ძაფის პოვნა, რომელიც საუკუნეების განმავლობაში აკავშირებდა მასთან. ისევე როგორც საქართველოს ეკლესიის შემთხვევაში. ქართველი ერის მთავარი, ძირითად ნიშან-თვისება მისი მართლმადიდებელი სარწმუნოება გახლდათ საუკუნეების განმავლობაში, მიუხედავად იმისა, რომ ქართველობა

მხოლოდ მართლმადიდებლობას არ გულისხმობს და ყოველ ადამიანს აქვს უფლება თავად განსაზღვროს საკუთარი რელიგიური მრწამსი. თუმცა გვერდს ვერ ავუვლით იმ გარემოებასაც, რომ ქართველი ერის იმ სახით არსებობაში, როგორც ის დღეს არსებობს, უდიდესი როლი საქართველოს მართლმადიდებელ ეკლესიას ეკუთვნის. სწორედ ამის გამოა აღიარებული მისი ისტორიული დამსახურება საქართველოს კონსტიტუციის მე-9 მუხლით [1, მუხლი 9].

დამონმებული წყაროები და ლიტერატურა:

1. საქართველოს კონსტიტუცია, თბილისი, 1995.
2. მარკოზის სახარება, ახალი აღთქმა, საქართველოს საპატრიარქოს გამოცემა, თბილისი, 2000.
3. სპ. ტროიანოსი, ხარ. დიმიტრაკოპულოსი, ეკლესია-სახელმწიფო კავშირები XIX საუკუნეში (1833-1852 წწ), ათენი, 1999.
4. პენ. ფუდედაკისი, სახელმწიფოსა და ეკლესიას შორის ურთიერთობა ევროპულ სივრცეში, ათენი, 2006.
5. იო. კონიდარისი, საეკლესიო სამართლის სახელმძღვანელო, ათენი, 1999.
6. საბერძნეთის კონსტიტუცია, ათენი, 2008.
7. საბერძნეთის პარლამენტის პლენარული სხდომების პრაქტიკები 1975 წლის კონსტიტუციის მუხლებზე მსჯელობის შესახებ, ათენი, 2008.
8. კ. მავრიასი, კონსტიტუციური სამართალი, ათენი, 2005.
9. ვ. პულისი, საეკლესიო სამართლის კანონიკური ტექსტები, ათენი, 1999.
10. ან. დიმიტროპულოსი, კონსტიტუციური უფლებები, ათენი, 2008.
11. პ. სტათოპულოსი, სახელმწიფოსა და ეკლესიის ურთიერთობები, კომოტინი, 1993.
12. საბერძნეთის რესპუბლიკის კანონი, N590/1977.

Archimandrite Michael Ejibishvili

*Doctor of Social Sciences,
Church of Greece*

**Relations between the Greek Church and the State According
to the Greek Constitution**

Summary

The work we have presented is the relationship between the state and the Church of the Hellenic Republic According to the Constitution of 1975. We discuss fundamental issues, such as systems of state-church relations, systems of state-church separation (full and partial), the principle of independence of the church, the principle of mutual respect.

Defining terms such as: church and State, we discuss the relationship between these large institutions over the course of many centuries, starting from the Roman era and ending with the 1975 constitution.

In conclusion, we will discuss the basic principles of the relationship between the state and the church and their comparison with the same systems that exist in the modern Western world to give a clearer picture of many important problems of our community.